

СУТЬ, ЦІЛІ ТА ТИПИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

ESSENCE, TARGETS AND TYPES OF MONETARY POLICY

УДК 336.74

Бричка Б.Б.

асистент кафедри історії України, економічної теорії та туризму Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Brychka Bohdan

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv

У статті розглянуто підходи науковців до визначення грошово-кредитної політики, її цілей та типів. На основі аналізу зазначених підходів автор пропонує власне визначення грошово-кредитної політики як комплексу взаємозв'язаних, скоординованих на досягненнях заздалегідь визначених соціально-економічних цілей, заходів впливу на попит і пропозицію на грошовому ринку, які здійснює держава через центральний банк країни. Проаналізовано основні цілі монетарної політики та причини неможливості одночасного досягнення деяких із них. Розглянуто типи грошово-кредитної політики залежно від її цілей. Проаналізовано сутність та цільову спрямованість експансіоністської та рестрикційної грошово-кредитної політик. Грошово-кредитна політика є важливим елементом макроекономічної політики держави, спрямованою на досягнення стратегічних цілей, таких як економічне зростання, стабільний рівень цін та високий рівень зайнятості.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, центральний банк, пропозиція грошей, процентна ставка.

В статье рассмотрены подходы ученых к определению денежно-кредитной политики, ее целей и типов. На основе анализа указанных подходов автор предлагает собственное определение денежно-кредитной политики как комплекса взаимосвязанных, скоординированных на достижениях заранее определенных социально-экономических целей, мер воздействия на спрос и предложение на денежном рынке, которые осуществляет государство через центральный банк страны. Проанализированы основные цели монетарной политики и причины невозможности одновременного достижения некоторых из них. Рассмотрены типы денежно-кредитной политики в зависимости от ее целей. Проанализированы сущность и целевая направленность экспансионистской и рестрикционной денежно-кредитной политик. Денежно-кредитная политика является важным элементом макроэкономической политики государства, направленной на достижение стратегических целей, таких как экономический рост, стабильный уровень цен и высокий уровень занятости.

Ключевые слова: денежно-кредитная политика, центральный банк, предложение денег, процентная ставка.

The approaches of scientists to the definition of monetary policy, its goals and types are considered in the article. Based on the analysis of the mentioned approaches, the author proposes his own definition of monetary policy as a complex of interconnected, coordinated on the achievements of predefined socio-economic goals, measures of influence on the demand and supply of the money market, which is conducted by the state through the central bank of the country. The main objectives of monetary policy and reasons for impossibility of simultaneous achievement of some of them are analyzed. The types of monetary policy are considered depending on its goals. The essence and purpose of expansionary and restrictive monetary policy are analyzed. Monetary policy is an important element of the macroeconomic policy of the state aimed at achieving strategic goals such as economic growth, stable prices, and high employment rates. The economic growth of each country, the unemployment rate and the level of inflation and, thus, the well-being of citizens, are heavily dependent on effective monetary policy. Therefore, the same understanding of its essence, financial-economic content and tasks becomes extremely important. However, there is not unity in terms of understanding the essence of monetary policy even among researchers. The most acceptable is the definition of monetary policy as a complex of interconnected, coordinated on the achievements of predefined socio-economic goals, measures of influence on the supply and demand of the money market, which is conducted by the state through the central bank of the country. In this definition, the essence of monetary policy is associated with certain economic goals, with the monetary mechanism for their achievement, and in connection with the specific institutional structure responsible for its implementation. Each of these attributes is specified in the laws and regulations of the state. Analyzing subjects of monetary policy, it is worth emphasizing that the key role is played by the state, which is responsible for creating a macro-environment, which plays an important role in promoting economic and social development. Objects of monetary policy can be divided into distant and close. The real sector of the economy and the social sphere is distant objects. The choice of certain objects depends on the economic situation in the country and means that the central bank, depending on the specific situation, can focus on one of the above-mentioned objects or even several simultaneously. Monetary policy is designed to stimulate business activity under conditions of depression and restrain economic growth with overheating of the economy, although the real achievement of this is too complex.

Key words: monetary policy, central bank, money supply, interest rate.

Постановка проблеми. Економічне зростання кожної країни, рівень безробіття та рівень інфляції, а отже, й добробут громадян великою мірою залежать від ефективної грошово-кредитної політики. Однак варто розуміти, що грошово-кредитна політика не існує за межами людського суспільства, оскільки суб'єктами її реалізації є конкретні державні мужі. Тому надзвичайно актуальним стає однакове розуміння її суті, фінансово-економічного змісту та завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності, цілей та типів грошово-кредитної політики присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: Б.П. Адамик, В.Д. Базилевич, В.М. Геєць, А.Г. Загородній, Т.В. Запаранюк, І.О. Лютій, М.Р. Михасюк, А.М. Мороз, М.І. Савлук,

І.Я. Сафіщенко, І.Я. Фролов та ін. Високо оцінюючи результати проведених досліджень, слід відзначити, що подальших досліджень потребує уточнення змісту грошово-кредитної політики, її типів залежно від загальноекономічних цілей. Таке уточнення є дуже важливим для вибору оптимальної грошово-кредитної політики залежно від конкретних соціально-економічних умов.

Постановка завдання. Метою статті є уточнення змісту грошово-кредитної політики, її цілей та типів. Важливо проаналізувати типи грошово-кредитної політики залежно від конкретних цілей.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку І.О. Лютого, грошово-кредитна політика – це державне регулювання сфери грошового обігу та кредитних відносин [6, с. 96].

В.М. Іванов та І.Я. Сафіщенко вважають, що «грошово-кредитна політика – це сукупність заходів у сфері грошового обігу і кредитних відносин» [4, с. 10]. А.Г. Загородній у «Фінансовому словнику» подає таке визначення: «Грошово-кредитна політика – це сукупність заходів держави у сфері грошового обігу та кредитних відносин, які проводяться з метою впливу на кількість грошей, що перебувають в обігу» [3, с. 356].

Грошово-кредитна політика – це «сукупність заходів щодо грошового обігу та кредиту, спрямованих на стимулювання економічного зростання, стримування інфляції, досягнення високого рівня зайнятості, стабільності цін, дотримання зовнішньоекономічної рівноваги» [5, с. 291].

Як бачимо, суттєвих відмінностей між цими визначеннями немає. Одні вчені описують сутність грошово-кредитної політики як заходи держави з регулювання грошового обігу та кредитних взаємовідносин, інші ж детальніше розшифровують ці заходи з погляду їх цільового спрямування [5, с. 291]. Найбільш прийнятним є визначення грошово-кредитної політики як комплексу взаємозв'язаних, скоординованих на досягнення заздалегідь визначених соціально-економічних цілей, заходів впливу на попит і пропозицію на грошовому ринку, які здійснює держава через центральний банк країни. У такому визначенні сутність грошово-кредитної політики пов'язується з певними суспільними цілями, з монетарним механізмом їх досягнення, з конкретною інституційною структурою, відповідальною за її проведення.

Аналізуючи **суб'єкти** грошово-кредитної політики, варто зазначити, що ключовим із них є держава, яка відповідає за створення в країні макросередовища, яке відіграє важливу роль у сприянні економічному і соціальному розвитку. Стабільність грошової одиниці країни, незначний рівень інфляції, прогнозованість валютного курсу є важливими елементами макросередовища. Цю місію держави виконують через уповноважені органи – центральні банки, органи нагляду за діяльністю банків і контролю над грошовим обігом, інституції страхування банківських депозитів тощо [2]. В Україні головним суб'єктом грошово-кредитної політики є Національний банк України. Крім нього, у виробленні монетарної політики беруть участь інші органи державного регулювання економіки: Міністерство фінансів, Кабінет Міністрів, Верховна Рада.

Проте вирішальна роль у розробленні та реалізації грошово-кредитної політики належить Національному банку України, оскільки він несе персональну відповідальність за стан монетарної сфери.

Об'єкти грошово-кредитної політики можна розділити на віддалені (кінцеві) та наближені (безпосередні). Віддаленими є реальний сектор економіки та соціальна сфера, адже саме для забезпечення їх належного розвитку здійснюється грошово-

кредитне регулювання. Безпосередніми є ті змінні, котрі за допомогою монетарних імпульсів впливають на віддалені [10, с. 384]. Отже, об'єктами, на які спрямовуються регулятивні заходи грошово-кредитної політики, можуть виступати:

- пропозиція грошей;
- процентна ставка;
- валютний курс;
- швидкість обігу грошей;
- рівень інфляції та ін.

Вибір об'єктів грошово-кредитного регулювання залежить від економічної ситуації в країні й означає, що центральний банк може залежно від конкретної ситуації орієнтуватися на один із перерахованих вище об'єктів чи навіть декілька одночасно.

Грошово-кредитна політика покликана стимулювати ділову активність в умовах депресії і стримувати економічне зростання у разі перегріву економіки, хоча реальне досягнення цього є справою надто складною [9].

Грошово-кредитна політика центрального банку не є автономною. Кінцева мета грошово-кредитного регулювання економіки повинна збігатися з основними цілями макроекономічної політики держави. Тобто центральний банк, будучи функціональним органом країни з регулювання грошового обігу, прагне досягти цілей, які ставить перед собою уряд [1, с. 41].

Для з'ясування ролі монетарної політики в ринковій економіці велике значення має усвідомлення завдань, які ставляться монетарними органами і вирішуються відповідними методами. Ці завдання прийнято називати цілями грошово-кредитної політики. У цілому їх можна поділити на три групи: стратегічні, проміжні, тактичні [1, с. 41].

Стратегічні – це ключові цілі в загальнодержавній економічній політиці: зростання рівня зайнятості, збалансування платіжного балансу, високі темпи економічного зростання, стабільний рівень цін, стабільність на фінансових ринках, стабільність процентних ставок, стабільний курс національної валюти [5, с. 291]. Кожна із цих цілей настільки важлива для суспільства, що владні структури можуть ставити перед собою завдання одночасно реалізувати їх усі чи більшу їхню частину.

Хоча багато з перелічених цілей грошово-кредитної політики збігаються (наприклад, висока зайнятість поєднується з економічним зростанням), проте окремі суперечать одна одній [7, с. 532]. Так, досягнення стабільного рівня цін часто не відповідає таким цілям, як стабільність процентних ставок і високий рівень зайнятості у короткостроковому періоді. Річ у тім, що коли національна економіка перебуває у фазі піднесення і безробіття зменшується, то процентні ставки та інфляція можуть зрости [8, с. 385].

Неможливість досягнення усіх стратегічних цілей одночасно ставить центральні банки країн

перед проблемою вибору. Залежно від економічної та політичної ситуації в країні пріоритети можуть надаватися тим чи іншим цілям (табл. 1) [1, с. 42].

Тому центральний банк вибирає залежно від конкретної економічної ситуації одну зі стратегічних цілей. Нею, як правило, є стабільний рівень цін (чи зниження інфляції), оскільки саме вона найбільше відповідає головному призначенню центрального банку – забезпечити стабільність національних грошей [10, с. 392]. І через розв'язання цього завдання центральний банк сприяє досягненню інших стратегічних цілей.

Стратегічні цілі формуються для довгострокового періоду, для їх досягнення центральні банки розробляють проміжні цілі, а інколи – систему проміжних цілей, щоб крок за кроком досягти головної [1, с. 43].

Проміжні цілі монетарної політики полягають у таких змінах певних економічних процесів, які сприятимуть досягненню стратегічних цілей [5, с. 292].

Потреба в розробленні проміжних цілей спричинюється тим, що наявні в розпорядженні центральних банків інструменти є монетарними, вони неспроможні безпосередньо впливати на процеси, що відбуваються в реальному секторі економіки (зростання виробництва, зайнятість, інвестиції та ін.) [10, с. 390]. Так, якщо метою загальнодержавної економічної політики визначено економічне зростання за скорочення безробіття, то проміжною метою у цьому разі має бути пошкваллення економічної кон'юнктури шляхом розширення пропозиції грошей і збільшення кредитування. І навпаки, якщо стратегічною ціллю є стабілізація цін, то потрібно забезпечити стримування кон'юнктури ринку. Проміжні цілі доповнюють стратегічні та конкретизують їх [9].

Особливістю проміжних цілей є їхня дія протягом тривалого періоду, впродовж якого може бути доведено їхню ефективність. Наприклад, активізація кон'юнктури ринку шляхом зростання грошової маси або зниження відсоткових ставок у короткостроковому періоді можуть спричинити зростання попиту та цін і лише за умови, що ці заходи активізують інвестиційні процеси, зростання виробництва.

Однак і проміжні цілі не є об'єктом безпосереднього впливу центрального банку. Його інструменти не мають прямого впливу і на ці цілі, і йому доводиться шукати ще більш конкретні змінні монетарної сфери, через вплив на які можна їх досягти [10, с. 391].

Тактичні цілі монетарної політики мають короткостроковий характер і покликані забезпечити досягнення проміжних цілей [1, с. 43]. Тактичні цілі – це оперативні завдання банківської системи щодо регулювання ключових економічних змінних, передусім грошової маси, процентної ставки та валютного курсу. Стосовно кожного із цих показників ставиться одне з трьох завдань: зростання, стабілізація, зниження.

Ураховуючи вибір стратегічних, проміжних та тактичних цілей, центральний банк країни розробляє свою грошово-кредитну політику залежно від економічної та політичної ситуації [1, с. 44].

Проведення монетарної політики ускладнюється тим, що центральний банк не може одночасно стабілізувати і процентні ставки, і пропозицію грошей.

Припустімо, що центральний банк хоче стабілізувати пропозицію грошей. Тому в моделі ринку грошей криву пропозиції грошей зображено у вигляді вертикальної лінії $(M/P)^s$ (рис. 1). Центральний банк очікує, що крива попиту на гроші буде перебувати в положенні $L(i_1, Y_1)$. Насправді ж ця крива коливатиметься в певному інтервалі, наприклад від $L(i_2, Y_2)$ до $L(i_3, Y_3)$, унаслідок несподіваних збільшень або зменшень обсягів національного виробництва або змін у рівні цін, що впливають на попит на гроші. Отже, реалізація завдання щодо стабілізації пропозиції грошей означає, що процентні ставки коливатимуться в межах від i_2 до i_3 [8, с. 386].

Припустімо тепер, що центральний банк хоче стабілізувати процентну ставку, оскільки її коливання негативно впливає на інвестиційні видатки, а через мультиплікатор видатків – на всю національну економіку (рис. 2). При цьому він сподівається, що крива попиту на гроші перебуватиме в положенні $L(i_1, Y_1)$ з відповідним рівнем процентної ставки i_1 . Проте ця крива переміщуватиметься внаслідок змін обсягу виробництва або рівня цін. Якщо внаслідок зменшення обсягу виробництва крива попиту на гроші переміститься вліво в положення $L(i_2, Y_2)$, то процентна ставка знизиться. Щоб стабілізувати процентну ставку на початковому рівні i_1 , центральному банку доведеться зменшити пропозицію грошей в економіці до рівня $(M/P)_2^s$, за якої процентна ставка перебуває на рівні i_1 . Як бачимо, стабілізація процентних ставок передбачає зміну пропозиції грошей [8, с. 386].

Таблиця 1

Класифікація цілей грошово-кредитної політики

Стратегічні цілі	Проміжні цілі	Тактичні цілі
1. стабільність цін	1. темп приросту грошової маси	1. темп росту грошової бази
2. економічне зростання, висока зайнятість	2. процентні ставки комерційних банків	2. кредити комерційним банкам
3. стабільність фінансових ринків	3. рівень процентів за державними облигаціями	3. рівень процентів на міжбанківському ринку

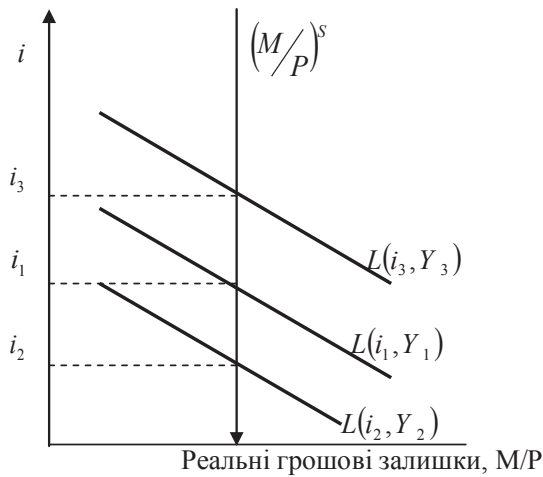

Рис. 1. Наслідок стабілізації пропозиції грошей

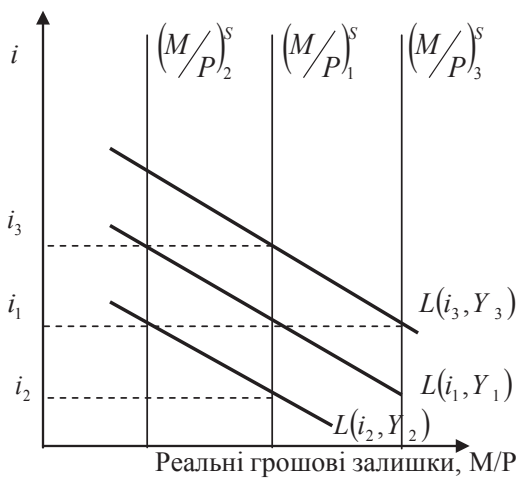

Рис. 2. Наслідок стабілізації процентної ставки

Отже, центральний банк завжди стоїть перед дилемою: на чому зосереджуватися – на стабілізації процентних ставок чи на контролі над пропозицією грошей. Суворе дотримання першого завдання спричиняє коливання пропозиції грошей. І навпаки, стабілізація пропозиції грошей означає коливання процентних ставок. Ці коливання відбуваються внаслідок переміщень кривої попиту на гроші у відповідь на зміну обсягу національного виробництва. Тому центральний банк повинен вибрати одну з поточних змінних (наприклад, грошову базу чи процентні ставки на державні облигації), проводячи монетарну політику.

Існує багато ознак класифікації грошово-кредитної політики, що передбачає наявність багатьох типів цієї політики. Так, за кількістю цілей грошово-кредитну політику поділяють на вузьку та широку. Вузька грошово-кредитна політика передбачає наявність однієї цілі, на досягнення якої спрямована дія мінімальної кількості монетарних інструментів. Наприклад, центральний банк має на меті збільшити грошову базу, для цього він знижує норму обов'язкового резервування. Натомість широка грошово-кредитна політика має на меті

досягнення кількох цілей із використанням цілого арсеналу монетарних знарядь.

За метою здійснення розрізняють політику «дорогих» та «дешевих» грошей. Припустимо, що економіка переживає спад, а обсяг виробництва значно відстає від свого природного рівня з одночасно великим рівнем безробіття. Центральний банк вирішує поживати ділову активність із метою досягнення економічного зростання та зниження рівня безробіття. Для цього центральний банк намагатиметься збільшити надлишкові резерви комерційних банків. Для цього він може використати один або кілька монетарних інструментів. Таким чином, купівля центральним банком цінних паперів на відкритому ринку, зниження норми обов'язкового резервування, зниження облікової ставки стимулюватимуть збільшення надлишкових резервів комерційних банків, що підвищить пропозицію грошей та знизить рівноважну процентну ставку, стимулюючи збільшення інвестицій та обсягу національного виробництва. Сукупність таких рішень центрального банку називається політикою «дешевих» грошей. І навпаки, якщо рівень сукупних видатків перевищує їх рівень, потрібний для купівлі товарів і послуг вироблених за повної зайнятості, а фактичний рівень безробіття нижчий за його природну норму, то економіка є «перегрітою» і незначні обсяги приросту національного виробництва поєднуються з дедалі вищими темпами інфляції. У такій ситуації варто стримувати темпи інфляції шляхом зменшення пропозиції грошей. Для цього центральний банк підвищуватиме норму обов'язкового резервування, продаватиме цінні папери та збільшуватиме величину облікової ставки. Це зменшить величину надлишкових резервів комерційних банків, що знизить пропозицію грошей та знизуватиме рівень інфляції. Однак досягнення такого результату може відбутися ціною зниження обсягу національного виробництва та підвищення рівня безробіття. Політика центрального банку, спрямована на стримування інфляції, називається політикою «дорогих» грошей.

Висновки з проведеного дослідження. Найбільш прийнятним є визначення грошово-кредитної політики як комплексу взаємозв'язаних, скоординованих на досягненнях заздалегідь визначених соціально-економічних цілей, заходів впливу на попит і пропозицію на грошовому ринку, які здійснює держава через центральний банк країни. Ключовими суб'єктами грошово-кредитної політики є держава та центральний банк, які відповідають за створення в країні макросередовища, що відіграє важливу роль у сприяттві економічному й соціальному розвитку.

Об'єкти грошово-кредитної політики можна розділити на віддалені (кінцеві) та наближені (безпосередні). Залежно від цілей грошово-кредитну політику поділяють на експансіоністську та рестрикційну.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адамик Б.П. Національний банк і грошово-кредитна політика : навчальний посібник. Тернопіль : Kart-blansh, 2002. 278 с.
2. Грудзевич Я.В. Розвиток інституційної основи грошово-кредитної політики в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2006. № 6. С. 27-29.
3. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник ; вид. 3-є, випр. та доп. Львів : Центр Європи, 1997. 576 с.
4. Іванов В.М., Сафіщенко І.Я. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : курс лекцій. Київ : МАУП, 2001. 232 с.
5. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : монографія. Львів, 2002. 396 с.
6. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки : монографія. Київ : АТАКА, 2000. 240 с.
7. Мишкін Ф.С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / пер. з англ. С.М. Панчишина та ін. Київ : Основи, 1999. 963 с.
8. Панчишин С.М. Макроекономіка : навчальний посібник ; вид. 2-е, стер. Київ : Либідь, 2002. 616 с.
9. Тарангул Л.Л., Островська Н.С. Теоретико-методологічні засади формування грошово-кредитної політики. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного інституту*. 2004. № 5. С. 3-8.
10. Центральний банк і грошово-кредитна політика : підручник / А.М. Мороз та ін. ; за ред. А.М. Мороза і М.Ф. Пухівкіної. Київ : КНЕУ, 2005. 556 с.

REFERENCES:

1. Adamyk B.P. (2002) Natsionalnyi bank i hroshovo-kredytna polityka [National bank and monetary policy]. Ternopil : Kart-blansh. (in Ukrainian).
2. Hrudzevych Y.V. (2006) Rozvytok instytutsiinoi osnovy hroshovo-kredytnoi polityky v Ukraini [Development of institutional basis of monetary policy in Ukraine]. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, no. 6, 27-29 pp.
3. Zahorodnii A.H., Vozniuk H.L., Smovzhenko T.S. (1997) Finansovyi slovnyk [Financial vocabulary]. Lviv : Tsentr Yevropy. (in Ukrainian).
4. Ivanov V.M., Safishchenko I.Y. (2001) Hroshovo-kredytni systemy zarubizhnykh krain [Money and credit systems of foreign countries]. Kyiv : MAUP. (in Ukrainian).
5. Kovaliuk O.M. (2002) Finansovyi mekhanizm orhanizatsii ekonomiky Ukrainy (problemy teorii i praktyky) [Financial mechanism of organization of Ukrainian economy (problems of theory and practice)]. Lviv. (in Ukrainian).
6. Liutyi I.O. (2000) Hroshovo-kredytna polityka v umovakh perekhidnoi ekonomiky [Monetary policy in conditions of transitional economy]. Kyiv : ATAKA. (in Ukrainian).
7. Myshkin Frederik S. Ekonomika hroshei, bankivskoi spravy i finansovykh rynkiv [The Economics of Money, Banking and Financial Markets]. Kyiv : Osnovy. (in Ukrainian).
8. Panchyshyn S.M. (2002) Makroekonomika [Macroeconomics]. Kyiv : Lybid. (in Ukrainian).
9. Taranhul L.L., Ostrovska N.S. (2004) Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia hroshovo-kredytnoi polityky [theoretical and methodological grounds of monetary policy]. *Naukovyi visnyk Bukovynskoho derzhavnoho finansovo-ekonomichnoho instytutu*, no. 5. pp. 3-8.
10. Moroz A.M., Pukhovkina M.F., Savluk M.I. (2005) Tsentralnyi bank i hroshovo-kredytna polityka [Central bank and monetary policy]. Kyiv : KNEU. (in Ukrainian).